

Velen zullen bij het lezen van deze ongewone titel voor een bijdrage wel de bedenking maken, dit is toch te vinden in het fotoboek van Mevr. Vyncke "Oostende in oude postkaarten". Neen toch niet. Sommigen zullen duikelen in hun collectie oude postkaarten en foto's om een of meer exemplaren van het "Panorama de l'Yser" met zorg en eerbied voor de dag te halen. Niet doen. Laat ze gerust zitten tussen de beschermende micabladen van uw album of in uw solo- of schoendozen. Het "IJzerpanoram" dat van 1924 tot 1951 de rand van de Boulevard, de Stockholmstraat en de Derde Bassin versierde of ontsierde is immers niet het eerste panorama dat Oostende heeft gekend, wel het tweede.

Om de lezer in zijn zoektocht naar een wellicht zelfzame afbeelding te oriënteren is het nodig hem of haar, plaats gelegenheid om de historiek te schetsen van een verdwenen en praktisch totaal vergeten gebouw dat juist dit jaar 100 jaar geleden ontstond en waarin een doek werd tentoongesteld dat toen een actueel onderwerp behandelde, onderwerp dat nu nog even actueel is.

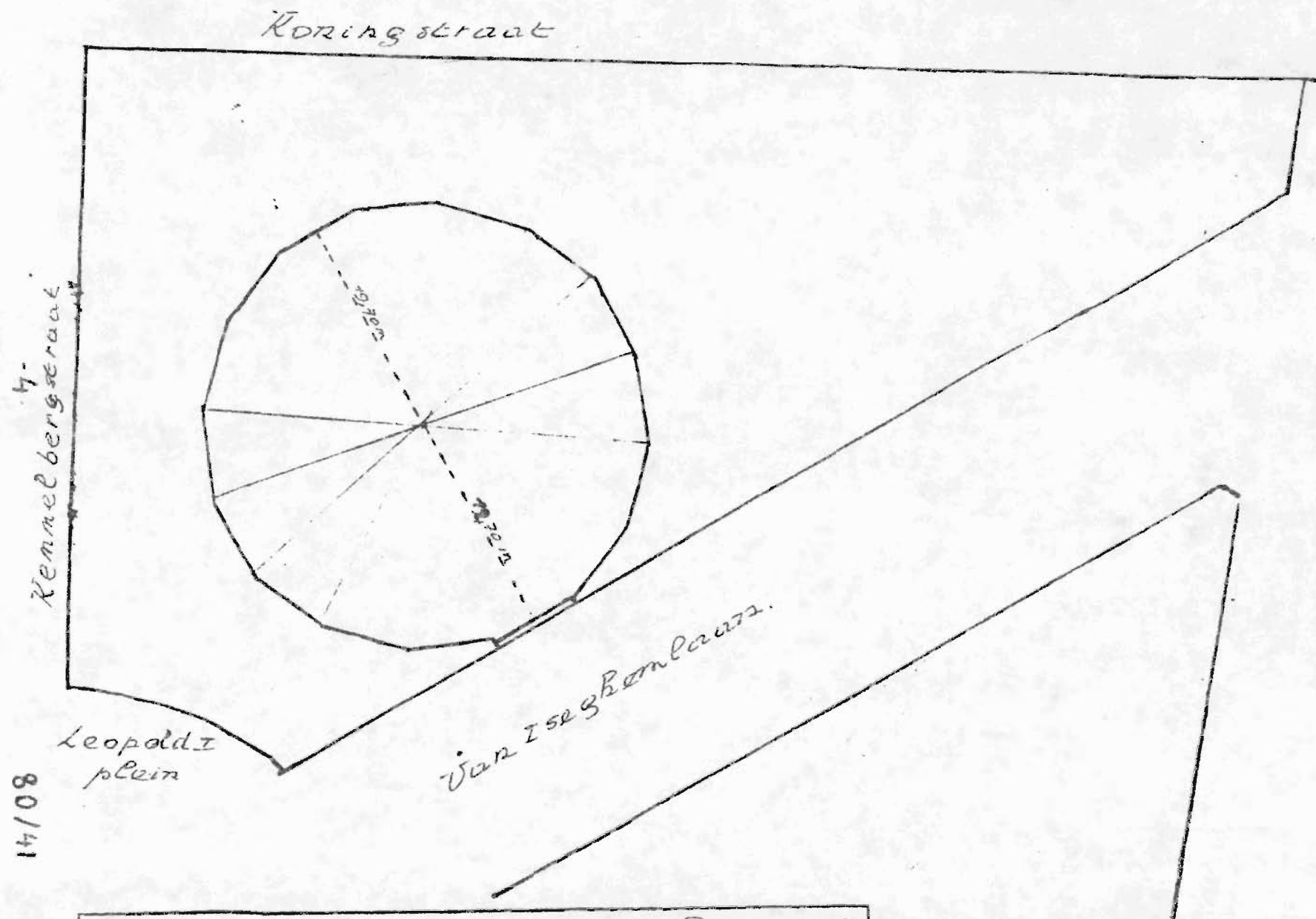
Zij die destijds het IJzerpanorama hebben gekend of bezocht weten wat een Panorama is. Voor jongere lezers wil ik aanstippen dat dit een cirkelvormig of veelhoekig gebouw is met een diameter van om de 30 à 40 m. waarin de bezoeker van uit het centrum van het gebouw een reusachtig doek kon bewonderen dat op de ganse omtrek van het gebouw was vastgehecht en hem een "panoramatisch" zicht bezorgde van een landschap of een tafereel.

Globaal gezien hebben panorama's als curiosa in Europa een eigenaardige geschiedenis gekend. Na een bloeiperiode te hebben doorgemaakt in het tweede kwart van de 19e eeuw, deemsterden zij uit de belangstelling van het publiek weg om opnieuw, rond de jaren 1880 een ongewoon succes te kennen en wat later als aftands verouderd totaal en definitief uit het stadsbeeld te verdwijnen in de eerste helft van de 20ste eeuw.

Een panorama bouwen, inrichten, uitbaten is een riskant opzet. Om een panorama voor een zo ruim mogelijk publiek aantrekkelijk te maken was het nodig dit op te trekken in een grootstad of in bekende toeristische centra, had men beroep te doen op schilders met gevestigde faam, had men ten slotte de afbeelding van tafereelen uit te kiezen die de interesse van het groot publiek konden wegdragen. Bekende maar nu totaal vergeten panoramaschilders uit de jaren 1880 waren o.m. Ch. Verlat, J. van Beers, Castellani en Léonard. Mythologische, historische en religieuze reconstructies meer nog dan berg- of stadslandschappen vielen toen in de smaak van het publiek. Vooral de uitbeelding van een actualiteit uit het wereldgebeuren of wat hiervoor doorging, zoals episodes uit de Frans-Duitse oorlog, leven en strijd in het pas ontdekte Kongo of in Zuid-Afrika, tonelen uit de Amerikaanse Far-West lokten de massa aan.

Grote gebouwen optrekken en bekende schilders aanwerven voor het kunstzinnig realistisch uitborstelen van reusachtige tafereelen kosten een bom geld. Het is een onderneming die alleen door een groep kapitaalkrachtigen kan worden aangegaan. Vermits panorama's met fenomenaal veel bijval even vóór 1880 in Londen, Liverpool, Rotterdam en Parijs waren opgericht geworden, vermits ons land toen nog genoeg ondernemingszin en initiatief bezat werden een aantal Belgische Maatschappijen opgericht met het doel panorama's in binnen- en buitenland te bouwen en te exploiteren. In Antwerpen was het het "Panorama Anversois". Te Brussel kwamen tot stand het "Panorama de Bruxelles", het "Panorama des Artistes Belges" de "S.A. des Panoramas", de "Société Générale des Panoramas" die niet alleen het Koninklijk Circus te Brussel uitbaatte maar tevens in het centrum van Parijs de bouw van een panorama beoogde.

Waarom dan ook niet een maatschappij gevormd die een panorama in Oostende zou uitbaten ? Oostende bood namelijk alle voordelen aan van een grootstad. Sinds het slopen van de vestingen, de bouw van het nieuw Kursaal was deze badplaats geroepen om

Ligging van het eerste Oostersse Panorama.

D. Farasyn

meer dan ooit het toonaangevende centrum te worden van het Belgisch kusttoerisme. Het veelvuldig en langdurig verblijf van Kong Leopold II had de stad gepromoveerd tot zomerse hoofdstad van het land en verzekerd trefpunt van de Europese "High-life". Pleziertreinen brachten toch honderden, zelfs duizenden zondagstoeristen naar het fijnzandige brede Oostendse strand. Naar schatting raamden men het aantal toeristen en dus potentiële bezoekers van een panorama op zo een 125 000. Bedenkingen, overwegingen, argumenten die men zeker niet moet verwachten ontsproten te zijn uit het brein van een of andere groep Oostendenaars. Getrouw aan een nog niet geformuleerde leuze "Toujours prêt aux bénéfices, jamais aux sacrifices" bleven zij de kat uit de boom kijken.

Het zijn ten slotte zeven wel bij kas zijnde Brusselaars die na rijp beraad besloten hun kans te wagen om in de expansieve badstad Oostende een panorama op te richten.

Op 27 april 1880 werd voor de Brusselse notaris Du Boccage de "Cie du Panorama d'Ostende" opgericht met maatschappelijke zetel te Brussel. Het kapitaal van de vennootschap werd vastgesteld op 350 000 Fr. vertegenwoordigd door 3 500 prioriteitsaandelen van elk 100 Fr. en door 3 500 oprichtersaandelen zonder nominale waarde te verdelen onder de zeven stichters. Lnt.-Generaal Sclobas nam 1 000 oprichtersaandelen voor zijn rekening, N. Tramsuroux, L. de Proft en advocaat Ed. Beeckman namen er elk 600. E. Pavoux kreeg er 300. H. Knosp en J. Charlier stelden zich tevreden met elk 200 aandelen. In de maand mei ging de vennootschap over tot de verkoop van 2 000 volgestorte prioriteitsaandelen aan de uitgifteprijs van 165 Fr.

Uitgaande van het standpunt dat het panorama vooral een succes zou moeten kennen bij de vreemdelingen, had de maatschappij uitgezien naar een terrein dat in de nabijheid lag van de toeristische attractiecentra ; het strand, het Kursaal en het Leopoldpark. Een passende bouwgrond, met daarenboven verzekerde meerwaarde werd gevonden tussen de Parijsstraat, nu Koningstraat, de Wenenstraat, nu Kemmelbergstraat, de Noordlaan, nu Van Iseghemlaan, en het Gemeenteplein, nu Leopold I plein. De keuze viel op een perceel van 1279 m². gelegen in het westelijk gedeelte van dit stratenblok. De akte van aankoop werd op 30 juni 1880 verleden vóór notaris Bousson.

Voor het beschilderen van het reusachtig doek dat in het Oostendse panorama zou worden opgehangen deed de "S.A. du Panorama Ostendais" beroep op de kunstschilder Léonard, die door zijn tentoonstellingen van allegorische en humoristische taferelen te Brussel en te London reeds enig bekendheid had verworven. Deze kreeg de opdracht een onderwerp met borstel en penseel uit te beelden dat nauw verband hield met de toenmalige actualiteit nl. "De inname van Kaboel". Een inname die in 1879 niet op het actief van de Russen te noteren viel, maar wel door de Engelsen was uitgevoerd.

Aanleiding tot de Engelse interventie in de binnelandse aangelegenheden van Afganistan was de moord in de hoofdstad gepleegd op de Britse resident en zijn staf. Natuurlijk moet de oorzaak verder gezocht worden nl. in de rivaliteit tussen Engeland en Rusland om dit onherbergzaam land te benutten in het kader van hun buitenlandse politiek. Rusland zocht en zoekt altijd een uitweg naar een open ijsvrije zee, in dit geval naar de Arabische Zee. Engeland van zijn kant wenste toen van Afganistan een Brits protectoraat te maken om de Noord-West flank van het Brits-Indisch Imperium te beschermen en de Russen van de Indische Oceaan weg te houden. Eeuwenoude problemen van imperialisme en machtsstrijd met soms verschillende tegenstrevers, zoals U zelf kunt vaststellen.

Het nieuws dat Oostende door de bouw van een panorama een attractie rijker zou worden vond in de lokale pers een gunstig onthaal. In september 1880 vatte men de bouwwerken aan. Binnen een cirkel met iets meer dan 20 m. straal kwam een 16~hoekig gebouw met ijzeren gebinten op te rijzen dat op de Noordlaan uitgaf en in 1881 was afgewerkt. In dit jaar blevende toegangsdeuren evenwel dicht.

BULLETIN DE SOUSCRIPTION

à l'émission publique de 2000 actions de priorité de 100 francs, libérées de la Société anonyme

DU PANORAMA D'OSTENDE

Je soussigné.....
demeurant à..... rue..... n°.....
déclar sousscrire à..... actions de priorité
de La Société anonyme du PANORAMA D'OSTENDE au prix de 165 francs
l'une, et verser à l'appui de ma souscription la somme de

1870

1. The first part of the document is a letter from the President of the United States to the Congress, dated January 1, 1861. It is a copy of the original letter, and is signed by the President.

et m'engage à faire le versement complémentaire exigible à la répartition.

Bruxelles, le ..... mai 1880.

(Signature.)

Kunstschilder Léonard had blijkbaar de "final tough" nog niet aan zijn doek weten aan te brengen. Gelukkig misschien wel, vermits een deel van het koepeldak tijdens een storm in midden oktober 1881 werd afgerukt. Neervallende balken en houten planken richtten heel wat schade aan aan de daken van naburige huizen. Een voorbijganger, de 57-jarige désiré Van Blaere, werd aan het hoofd gekwets en overleed aan zijn verwondingen.

Het doek "De inname van Kaboel" was eerst in het begin van het zomerseizoen 1882 voor de traditionele vernissage klaar. Deze ging echter niet te Oostende door, wel te Brussel.

Het is uiteindelijk slechts in 1883 dat het doek van Léonard aan de muren van het Oostends panorama werd vastgehecht. Van begin juli 1883 tot eind september 1883 kon men voor de toegangsprijs van 1 Fr. zich op dit militair tafereel vergapen. Uit de gegevens door de maatschappij aan haar aandeelhouders overgemaakt kan men opmaken dat de bouw van het Panorama 199 800 Fr. had gekost. Voor het werk van Léonard had men 130 762 Fr. neergeteld. De zaalinrichting was tot een bedrag van 7 268,75 Fr. beperkt geworden.

Hoeveel bezoekers het panorama in 1883 en daaropvolgende jaren betraden is moeilijk te achterhalen. Men mag aannemen dat dit cijfer niet in stijgende, maar wel in dalende lijn verliep. Wat in 1883 voor actualiteit kon doorgaan is mettertijd achterhaald en hopeloos verouderde geschiedenis geworden die niemand meer boeiend vindt. Men gaat trouwens naar zee om zich te ontspannen en het wereldgebeuren te vergeten. Wat er ook van zij, de uitbating van het Oostends Panorama werd geen kassucces.

Speculerend op de meerwaarde die de terreinen van het Panorama in 10 jaren tijds hadden verkregen besloten de aandeelhouders wijselijk op de algemene vergadering van 5 mei 1890 tot de voortijdige ontbinding van de vennootschap over te gaan. Meer dan een jaar verliep vooraleer lokale bladen aan de bewoners van het Westerkwartier het verlijdend nieuws konden mededelen dat het akelig, troosteloze panoramagebouw binnenkort zou worden opgedoekt.

Op 14 augustus 1891 ging in het gebouw zelf de openbare verkoping door van het te slopen gebouw en van het doek van Léonard. Voor "De inname van Kaboel" werd slechts 650 Fr. geboden. Te weinig voor de maatschappij om hier op in te gaan. Het doek werd achteraf uit terhand verkocht. De verkoopprijs ervan is mij onbekend. De verkoop van het Panorama, dat vóór 15 oktober 1891 diende afgebroken te worden, bracht slechts 7 300 Fr. op.

Kort daarop stelde notaris Berghman het vrijgekomen terrein en de aanpalende grond te koop, verdeeld in 25 percelen waren deze nu voor billabouw bestemd. Het optrekken van een reeks speelse, riant, luxueuse gevels langs de Wenenstraat, de Koningstraat, de Van Iseghemlaan en het Gemeenteplein deed al spoedig vergeten dat binnen in deze blok van 1880 tot 1891 het eerste Oostendse Panorama had gestaan. In de maalstroom van het zo wisselend wereldgebeuren ging ook alle herinnering aan het doek "De inname van Kaboel" de mist van het verleden in. Het onderwerp van het doek dook echter in de sinistere actualiteit van 1979 onverwacht weer op. Is geschiedenis dan toch een permanente herhaling?

Om deze bijdrage af te sluiten stel ik opnieuw de vraag: Wie kan mij een afbeelding bezorgen van het Eerste Oostendse Panorama en zo mogelijk van het eertijds daar tentoongestelde doek? Dit zou mij en ook een toekomstig licentiaat in de geschiedenis van de R.U. Gent en alle geïnteresseerden in het Oostendse verleden heel wat genoeg doen. Bij voorbaat dank.

D. FARASYN

Wie heeft ?

Wie heeft na de algemene vergadering van 31 januari j.l. zich in het V.V.F.-lokaal van groene jas ("loden") vergist? De heer Marc Boussy verzoekt de persoon die de loden met bruinkleurige i.p.v. groene binnenstof aantrok, zich met hem in verbinding te stellen. (tel. 701123).

O.V.